

Prosvjetiteljstvo

joi, 19 februarie 2009

Prosvjetiteljstvo

Ako je sve do baroka hrvatska književnost uspješno pratila svjetske tokove, može se zapravo reći i da njezina produkcija, nakon tog veoma plodnog književnog razdoblja, naglo pada (i po kvaliteti i po kvantiteti). Razlog je tome da su dijelovi Hrvatske bili dugo vremena pod turskim ropstvom, a ta je okupacija izazvala ekonomsku i kulturnu zaostalost. Dubrovnik, koji je bio vodeći i kulturni grad do sada, stagnira. Iako je slobodan (samostalan), njegov je problem što je izoliran od ostalog dijela Hrvatske, a još ga je zadesio potres 1667. godine od kojeg se veoma teško oporaviti.

U Hrvatskoj nastaje nov odnos prema književnosti tek u 18. stoljeću, nazvan i vijekom prosvjetiteljstva i racionalizma. Taj novi polet uzrokovan je oslobodenjem većeg dijela Dalmacije i Slavonije od turske vlasti, prodorom prosvjetiteljskih i racionalističkih ideja koje su strujale iz zapadne Europe, a i društvenim reformama Marije Terezije i Josipa II. u sjevernom dijelu Hrvatske. Prosvjetiteljstvo u 18. stoljeću je snažan duhovni pokret europske inteligencije koji se borio za slobodu duha i uklanjanje zaostalosti u društvu. Taj je pokret zahvatio cijelu Europu i dosegao Sjevernu Ameriku. Prosvjetitelji su imali povjerenje u razum kao odlučujući i izvor svih spoznaja; ostavili su svoj pečat u filozofiji i u književnosti. Prosvjetiteljstvo je bilo osobito utjecajno u Francuskoj, država koja je dala i najznačajnije predstavnike ovog pokreta (Voltaire, Montesquieu, Rousseau, Diderot, Holbach, d'Alembert). Rousseau je zastupao ideju jednakosti svih građana - potreba za republikom, koja je dovela do francuske građanske revolucije (1789.) kada je u Francuskoj srušen srednjovjekovni feudalni poredak i svi su građani proglašeni jednaki pred zakonom. Hrvatsko prosvjetiteljstvo poklapa se sa svjetskim prosvjetiteljstvom samo u temeljnim shvaćanjima, a to je u isticanju potrebe za prosvjetom i kulturom i naglažavanje moralno-poučnog uloga književnosti. U svim dijelovima Hrvatske razvile su se književnosti na regionalnim narječjima, koja u 18. st. svako na svojem području dobivaju značajne književnoga jezika, (kajkavski dijalekt radi razvoja književnosti i interesa za jezik, dobiva osobine književnoga, standardnog jezika). Usporedno se i dalje, od samih početaka hrvatske književnosti, njeguje i književnost na latinskom jeziku, i to kod nekih ljudi i po samostanskim školama. Zagreb postaje kulturno i književno središte svih Hrvata. Najznačajniji predstavnici hrvatskog književnog prosvjetiteljstva bili su: Andrija Kačić Miošić (Južna Hrvatska), Matija Antun Reljković (Slavonija), Tituš Brezovački (Zagreb), Matija Petar Katanić. Andrija Kačić Miošić (1704.-1760.) rođen je 1704. u selu Bristu u Makarskom primorju. U posljednjem i najplodnijem desetljeću u svog života, provedenim u samostanu u Zaostrogu, Kačić je na hrvatskom jeziku napisao i tiskao dva djela: Razgovor ugodni naroda slovinskoga (1756,1759) i Korabljicu (1760). Dok je Korabljica bila slika na temom i sadržajem mnogim djelima povijesne tematike koja su se u to vrijeme tiskala u Italiji, u Razgovorima ugodnim povijest hrvatskog i slavenskih naroda opjevana je na nov i svjež način. U kratkom vremenu djelo je postalo omiljeno i vrlo malog, ali i puno, čitatelja kojima je ta knjiga bila i namijenjena, u toj mjeri da bi danas zaslužilo naziv bestsellera. Nizanjem prepoznatljivih likova i događaja, bliskim mentalitetu tadašnjeg puka i korištenjem epskog narodnog deseterca, Andrija Kačić Miošić jasno je otkrio svoj motiv - približiti slavnu hrvatsku povijest "siromahu, težaku i obanu naroda slovinskoga" svjestan da je tom načinom uvijek pjevanje i priča velika društvena razonoda. Matija Antun Reljković (1732.-1798.) rodio se u selu Svinjarevu (danas Davor) u novogradiškom kotaru. Njegov "Satira ili divljak" je djelo koje opisuje nemarnost ljudi i njihovu izgubljenost prema mjestu u kojem žive, ali ujedno i potiče samog čitatelja da razmisli o svom odnosu prema mjestu u kojem živi. Tituš Brezovački (1757.-1805.), rodio se u Zagrebu a najpoznatiji je po svoja tri dramska teksta: Sveti Aleksij - drama, Diogene ili sluga - komedija, Matija - grabancija - komedija, Matija - grabancija - komedija, Matija - grabancija - komedija u kojoj se autor putem Matija - grabancija - komedija koji ima neke nadnaravne moći ruga ljudskim manama kao što su krtost, pohlepa, lijenost, nepoštenje, dvojni život, licemjerje, požuda...

Matija Petar Katan i (1750.-1825.),
bio je svestrano obrazovan franjevac. *Fructus auctumnales* (Jesenji
plodovi, 1794.) zbirka je pjesama pisanih latinskim i hrvatskim jezikom
klasi nim metrom. Po tome je jedan od naših prvih pjesnika klasicista.
U rukopisu mu je ostao rje nik *Etymologicon illyricum* koji svjedo i o
njegovu zanimanju za jezik.